

Борислав Попов. *Увод в сравнително-историческото езикознание*. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2023. 176 с. ISBN: 9789540003467

Borislav Popov's textbook "Introduction in Comparative-Historical Linguistics" has high scientific value. It thoroughly traces the birth, evolution and movement through time and space of the most significant ideas and theoretical concepts in linguistics of the 19th century. The analysis of theoretical ideas and concepts from the field of comparative-historical linguistics is refracted through the prism of structuralism.

Key words: comparative-historical linguistics, structuralism

Учебното пособие *Увод в сравнително-историческото езикознание* с автор Борислав Попов съдържа 176 страници и се състои от Въведение и четири части. Първата е с ярко изразена научна стойност, а другите три – предимно с практически характер, поради факта, че представят пет важни звукови закона, отнасящи се към славянските езици, съвременната генеалогична класификация на езиците по света и основните типове писмени системи и някои по-значими писмености. Именно поради тази причина основният акцент в настоящата рецензия ще бъде поставен върху Първа част на учебното пособие – *История на сравнително-историческото езикознание от XIX век (основни теоретични концепции, направления и представители)*.

Съвсем логично Борислав Попов започва с предисторията на компаративната лингвистика в периода XIII–XVIII в., откроявайки най-значимите постижения по онова време като идеята за съществуващо родство между индоевропейските езици; класификацията на езиците по родство; съставянето на речници със сравнителен материал от различни индоевропейски езици; опитите за сравнение на отделни европейски думи с думи от санскрит; отбелязването на някои звукови съответствия; идеята родството между езиците да се търси чрез сравнения на морфеми, носещи граматично значение. Тези идеи е важно да бъдат представени, защото лежат в основата на разработките на първите същински компаративисти от XIX в. Особено значение сред тях имат изследванията върху санскрит, чрез които европейските учени получават ясна представа за фонетиката и граматиката на староиндийския език и се запознават с постиженията на староиндийските граматичници в точното описание на езика.

В частта *Зараждане на сравнително-историческото езикознание (приносите на първите компаративисти)* първият акцент е върху основните задачи, общата методология и значението на сравнително-историческото езикознание. Подчертава се, че с помощта на сравнителния метод за установяване на родството между езиците лингвистиката се обособява като самостоятелна съвременна наука през първата четвърт на XIX в. и се въвежда съвременното обективно научно изследване на езика, като

схоластичните, логическите и философските принципи за анализ на езиковите факти отстъпват място на историческите и на сравнителните обосновки.

Напълно резонно Б. Попов хвърля обилна светлина върху трудовете на основоположниците на сравнително-историческото езикознание и техните най-съществени концепции и приноси за формирането на съвременната лингвистика, посочвайки знаменателната за историята на езикознанието 1816 г., когато е поставено началото със забележителния труд на немския учен Франц Боп „За системата на спрежението в санскрит в сравнение с тази в гръцкия, латинския, персийския и германския език“. Специално внимание е обърнато на датския изследовател Расмус Раск и на втората част от неговия основен труд „Изследване в областта на старонордическия език или произход на исландския език“, озаглавена „За тракийския езиков клас“, където е направена интересна за времето си хипотеза, че германските, балтийските и славянските езици, както и старогръцки и латински имат общ първоизточник, наречен „старотракийски“ – изчезнал праезик от Югоизточна Европа.

Особен акцент се поставя върху приносите на Вилхелм фон Хумболт като основоположник на общото езикознание и върху основните му концепции, сред които се откроява тази за връзката между език и мислене, заложената в основата на Психологическото направление в езикознанието. Неслучайно пред скоби е изведена концепцията за „народния дух“ в езика, една от значимите идеи на Хумболт, защото век по-късно тъкмо тя е в основата на зараждащата се етнолингвистика, както и разграничението между синхрония и диахрония.

Ако на първите страници на учебника Б. Попов прави преглед на компаративистите и техните трудове по-общо, за фигурите и приносите през XIX век е отделено по-детайлно внимание и това съвсем не е случайно, защото изследванията през този период стават все по-прецизни и стабилни в научно отношение. Авторът няма как да пропусне ролята на Франц Адалберт Кун, основоположник на лингвистичната палеонтология и на сравнителната митология и на неговото разбиране, че произходът на митовите трябва да се търси в областта на езика, както и че думите и техните значения са важни културно-исторически свидетелства, носители на съществена информация за бита и културата на древните народи. Самият Б. Попов има сериозни разработки в областта на митоллингвистиката и е любопитно да се проследят нейните корени в диахрония.

Задълбочено са представени и основоположниците и изследователите в областта на славянското сравнително-историческо езикознание, още повече, че в техните трудове често на първо място е поставен старославянския (старобългарския) език, а анализът на езиковия материал се извършва въз основа на реконструирания праславянски език.

Специална част е посветена на основните постижения на Натуралистичното направление – лингвистично сравнително-историческо течение от втората половина на XIX в., разглеждащо езика през призмата на Дарвиновата научна парадигма като жив организъм. По-подробно са изяснени дендритната теория и вълновият модел, заложен в основата на лингвогеографията и ареалния метод. Акцент е поставен и върху въвеждането на генеалогичната класификация на родствениите езици, която А. Шлайхер създава и налага в лингвистиката заедно с понятието езиково семейство, обединяващо близко- и далечнородствени езици.

В обособена част Б. Попов отново се връща към Психологическото направление, но вече през призмата на основните му теоретични концепции. Те няма как да бъдат пропуснати, защото основните насоки, в които работят представителите на това направление, засягат изключително широк кръг от научни сфери: общотеоретични въпроси от езикознанието; история на лингвистиката; език и мислене; етнопсихология и език; език и реч; взаимоотношенията между граматика, логика и психология; глотогенеза; сравнително-историческа граматика на славянските езици; фонетика; историческа морфология; исторически синтаксис на славянските езици; семасиология на славянските езици; диалектология; етимология; взаимоотношенията между език и изкуство; фолклористика; етнография и др., на практика цялата наука за езика. Вниманието заслужава представянето на теорията за вътрешната форма на думата на А. А. Потебня, още повече, че половин век по-късно тази идея е развита в лингвистиката чрез противопоставянето между плана на изразяване и плана на съдържание. Този пример е един от поредица подобни, които показват колко ясно и експлицитно Попов подсказва и показва на читателя научните връзки и теоретични надграждания в процеса на еволюцията на лингвистичните концепции във времето.

Заслужено място в учебника е отделено на концепциите и представителите на Младограматическата школа като едно от най-значителните направления в историята на лингвистиката, а също и на големите им заслуги за формирането на езикознанието като точна наука посредством въвеждането и прилагането на звуковите закони и принципа на аналогия в езика. Прави се преглед на критиката от страна на младограматичните на идейните концепции и теории на лингвистите от предходното поколение и на ранните компаративисти. Обяснен е историческият подход в изучаването на езика и силно изразеният емпиризъм по отношение на всички езикови явления. Тъкмо по това време езикознанието е обявено за точна наука, работеща с достоверни факти при последователност в изложението и обосновааност на анализите. Открити са най-значимите теоретични постижения на Младограматическата школа – звуковите закони и принципът на аналогия в езика и приносите ѝ за обособяването и развитието на различни области в лингвистиката, както и за решаването на конкретни въпроси от езиковата теория. Оттук започва нов етап в развитието на етимологията върху строги научни основи, формира се нов дял в езикознанието – семасиологията, проблемите за образуването на диалектите и за взаимодействията между езиците намират нови решения, накратко – индоевропейската сравнителна граматика се поставя на нови методологични основи.

Не на последно място е отделено внимание на Казанската лингвистична школа и един от най-ярките ѝ представители Ян Бодуен де Куртене. Казанската школа като лингвистично направление от края на XIX в. в Русия поставя, редом с други фундаментални проблеми, за пръв път и въпроса за експерименталната фонетика. Дори само поради факта, че школата бележи началото на фонологията и има приносен характер за развитието на диалектологията, нейната роля заслужава да бъде отбелязана специално, както е направил Б. Попов.

Цитираната в края на труда *литература* включва над сто заглавия (на български, руски, английски и др.).

Накрая ще спомена и един от най-важните приноси на автора – Борислав Попов успява задълбочено да проследи раждането, еволюцията и движението през времето и пространството на най-значимите идеи и теоретични концепции в езикознанието

от XIX в., които изграждат структурата на сравнително-историческото езикознание, като някои от тези идеи впоследствие са доразвити от структурализма и ареалната лингвистика. Това, което различава представения учебник от други подобни учебни пособия и изследвания, е, че анализът на теоретичните идеи и концепции от областта на сравнително-историческата лингвистика е пречупен през призмата на структурализма.

Твърде любопитна е и последната част на труда, представяща основните типове писмени системи, графиките на някои писмености и снимковия материал, който ги илюстрира. Рядко се случва в учебник по езикознание да бъдат представени конкретно и детайлно с помощта на различни езикови примери звукови закони, отнасящи се до славянските езици.

Заради високата научна стойност и приносните моменти в учебника мисля, че той ще бъде много полезен не само за преподаватели и изследователи, но и за студентите филолози, които, благодарение на това изследване, ще имат възможност да проследят историята на сравнително-историческото езикознание, без познаването на която филологическото образование е немислимо.

Prof. Ana Kocheva, PhD

ORCID: 0000-0002-4674-2064

Institute for Bulgarian Language

Bulgarian Academy of Sciences

Sofia, Bulgaria

e-mail: anak@abv.bg